

efferendum esse. Difficilius Hieronymus, dialogo 3, contra Pelagianos ait: *Nostrum sit rogare, illius tribuere, nostrum incipere, illius perficere.* Et similiter optatus Milevitanus, lib. 2, contra Parmenianum, circa finem: *Nostrum (inquit) est velle, nostrum est currere: Dei autem perficere.* Denique Marcus Eremitanus, lib. de Paradiso, circa finem: *Jubet (inquit) ut homo imprimis cognoscat et voluntatem depromat, Et infra, operis perfectio Dei est, voluntas autem hominis.*

13. Igitur omnes hi Patres solum docere intendunt gratiam non sanctificare, nec dispo- nere hominem adultum sine libera coopera- tione ejus, et hanc liberam cooperationem, quæ inchoat in homine primam moralem dis- positionem bonam, vocant initium ex parte ho- minis, eo modo loquendi quo Concilium Arau- sicanum, canon. 5, vocavit voluntatem credendi initium fidei, vel salutis. Non ignorarunt autem citati Patres ante hanc hominis coopera- tionem antecedere divinam excitationem et vocationem. Quin potius Ambrosius 1, loco proxime citato, propter hanc vocationem cen- set dictum esse: *Non est volentis, neque cur- rentis. Ne te ipsum (inquit) justificares, sed omnia tribueres Deo, qui te vocavit.* Et in idem fere redit dicere, quod hi Patres non loquuntur de initio totius justitiæ, sed unius vel alterius beneficii divini, et sic vocant orationem, ini- tium illius doni, quod per illam impetratur: et sic exhortantur homines ut ipsi incipiant, ut Deus prosequatur. Quod maxime in Chry- sostomo notandum est, nam ad fideles loque- batur, quorum fidem verbo Dei, ut instru- mento, excitare conabatur, ut ipse sæpe di- serte declarat. Postulat ergo ab eis, ut inci- piant consentiendo gratiæ Dei, non sine adju- torio ejusdem gratiæ, ut locis aliis etiam exponit, et infra attingemus. Præsertimque in illa ho- milia 2, in Ps. 50, dicit, Deum dare vocatio- nem suam indignis, ut commendet gratiam suam. Videri etiam potest, hom. 9, in Gen. 19, in acta, et quarto ad Ephesios.

14. Addo denique, divum Augustinum in- terdum ita loqui, et hac expositione indigere. Nam lib. 83 quæstionum, quæst. 98, tractans illud. Cujus vult miseretur, et quem vult indu- rat: hoc dicit provenire: *Ex occultissimis meritis: nam in eo qui obduratur, præcedunt mala merita: et in eo etiam, cujus Deus mise- retur, præcedunt occultissima merita, quem ibidem ait, præcedere justificationem.* Neque est verum, quod quidam respondent, Augusti- num retractasse hanc sententiam, quando re-

ractavit aliam de merito fidei, quam docuerat super epistolam ad Romanos: nam hanc re- tractationem habet Augustinus, lib. 1 Re- tract. cap. 23, et statim cap. 26, agens de il- lamet, q. 68, nihil retractat, sed confirmat et exponit quod dixerat, nimirum: *Ante illa bo- na merita quantumvis occulta antecedere voca- tionem sine merito.* Unde obiter constat (quod etiam notandum est) per justificationem in illo loco non intelligere totum progressum ad justitiam a primo exordio, sed infusionem gra- tiæ et remissionem peccati: quam homo ali- quo modo meretur, per poenitentiam ex fide conceptam.

15. *Tertia locutio.*—Tertia locutio et diffi- cilis apud Chrysostomum est, quia plus vide- tur tribuere rationi naturali et operibus ejus, quam expediat. Hom. 42, in Genes. inde exag- gerat sanctitatem Abrahamæ. *Quod non per fidem a parentibus acceptam, sed per scientiam a na- tura inditam adeo proficit.* Et hom. 3, in 1, ad Cor. dicit: *Aliquos philosophos per lumen ra- tionis non solum præcepta servasse, sed etiam aliquando superasse.* Sed mihi difficilior est lo- cutio Nazianzeni, oratione de Patre, ubi post laudes ejus ante fidem acceptam, subdit. *Prop- ter hæc (ut opinor) fidem loco præmii accepit.* Et tamen (si Augustinus bene citat Nazianze- num) necessario a nobis est exponendus. Et ibi quidem scholiastes respondet, locutum esse de merito improprio pro aliquali dispositione. Ego vero censeo, illum non sensisse, fidem fuisse præmium aliquo modo debitum talibus operibus, sed cum talia opera de se proportio- nata essent, vel apta ad aliqualem remunera- tionem (juxta doctrinam D. Thomæ 1, 2, q. 21,) dicit, Deum noluisse propter illa dare præmium proportionatum, quod futurum erat inferioris ordinis, sed loco illius dedisse fi- dem, ex gratia et magnificentia sua.

16. Chrysostomus autem facilius exponitur. Solum enim laudat Abraham, tum quia ita se gessit per naturalem cognitionem, ut impedi- mentum non posuerit divinæ vocationi, juxta ea, quæ infra dicemus. Tum etiam, quia cum non habuerit fidem a parentibus, facilem se præbuit ad obediendum divinæ revelationi et vocationi. Nunquam autem Chrysostomus ne- gavit, saltem hoc posterius factum esse cum adjutorio divinæ gratiæ. Et ad eundem mo- dum intelligo, quod dixit Gregorius, hom. 13, de discipulis euntibus in Emmaus: *Audiendo il- luminati non sunt, faciendo illuminati sunt.* Non enim intelligit per illud opus meruisse il- laminationem, cum dicat caruisse fide, sed si-

gnificat fuisse aptum opus illud, ut Christus inde sumeret occasionem illuminandi illos. Aliud vero quod de philosophis dicebat Chry- sostomus, per lumen rationis servasse præ- cepta, non est intelligendum de omnibus præ- ceptis, sed de aliquibus: Dicit autem *interdum superasse*, quia bona etiam aliqua faciebant, quæ non erant in præcepto, ut interdum casti- tatem servare aliquo modo. Quamvis alibi etiam advertat, *hæc ipsa non semper bene, ac honeste fecisse*, id est, recta intentione, ut vi- dere licet in homil. 8, ejusdem epistolæ 1, ad Corint., et videri etiam potest Cassianus, col- lat. 13, cap. 5.

17. *Quarta locutio.*—Quarta locutio Chry- sostomi est, *Deum vocare eum, quem scit esse cooperaturum*, ut patet ex hom. 31 et 96, in Matth., et homilia de conversione Pauli, et lib. 1, de compunctione cordis, in principio: sed difficilior loquitur Cyrillus Alex., lib. 3, in Joann., cap. 39, et lib. 4, cap. 6 et 7, dicens: *Deum vocare eos, qui digni sunt.* Addo etiam fere similem locutionem reperiri in Augustino, epistola 49, q. 2, et serm. 76, de verbis Apostoli. Hi ergo Patres his locis non loquuntur de ope- ribus, quæ per vires naturæ fiunt, sed per vi- res gratiæ, et efficacia ipsius vocationis: et ideo hæc locutio ad præsentem quæstionem non per- tinet, sed ad summum potest favere alteri opi- nioni infra tractandæ. Deinde non loquuntur causaliter, id est, Deum vocare hominem, quia prænovit consensurum, sed solum prænoscen- do illum consensurum et cooperaturum voca- tioni, et sic futurum esse dignum subsequen- tis gratiæ. At hoc non solum non repugnat gratiæ, verum illum potius commendat: nam dare vocationem, nimirum efficacem, eo tem- pore, quo Deus novit penetraturam animam (ut Chrysostomus loquitur) ex maxima benevolen- tia Dei procedit; imo hæc est gratia, quam Au- gustinus imprimis exaggerat. Denique illa Præscientia futuræ cooperationis, aut condi- tionata intelligi potest, aut absoluta. Priori modo est res facilis, et consentanea gratiæ, ut constat ex sæpe dictis. Posteriori autem modo jam supponit gratuitam voluntatem Dei, et sic etiam vere dici potest, Deum vocare efficaciter quem novit consensurum, quia hoc prænovit in suo gratuito decreto, quo nimirum, jam præordinavit illum ad consentiendum. Quo- modo solet etiam Augustinus dicere: *Deum prædestinare, quæ fuerat ipse factururus.*

18. *Quinta locutio.*—Quinta locutio Chry- sostomi est, *Deum exigere ab homine poeniten- tiam, quæ ipsa per se non sufficit ad tollendum*

peccatum: statim vero accedente gratia et mise- ricordia Dei peccatum remitti. Ita loquitur, ho- milia 17 et 42, in Genes., et sæpe alias, ex qua locutione colligunt dicti auctores, Chrysosto- mum requirere poenitentiam ex solo libero ar- bitrio elicitam, quæ a Deo impetret remissio- nem peccati: quia si loqueretur de poeniten- tia ex auxilio gratiæ, illa per se sufficeret ad remissionem peccati. Et hunc sensum aiunt imitatum esse Cassianum, collat. 20, cap. 8. Respondeo falsum esse, Chrysostomum loqui de naturali poenitentia: nam evidenter loqui- tur de poenitentia, quæ est sufficiens et imme- diata dispositio ad remissionem peccati, qua- lis fuit poenitentia David, cum dixit: *Peccavi Domino*, et latronis dicentis: *Memento mei, Do- mine, etc.* His enim exemplis utitur et illis e- tiam testimoniis, *Convertimini ad me*, et simi- libus. Fuit ergo sententia Chrysostomi, hanc etiam poenitentiam quantumvis supernatura- lem, per se non justificare hominem formaliter, nisi accedat nova misericordia et gratia Dei remittentis peccatum et infundentis justi- tiam. Quæ est verissima et sana doctrina, quam late tractavi, in 1, tom., disput. 4, sect. 8, ubi plura testimonia Chrysostomi adduxi. Et quoad hoc potest etiam Cassianus in bonum sensum adduci.

19. *Sexta locutio.*—Sexto invenitur alia lo- cutio, præsertim apud Marcum Eremitanum sci- licet, *gratiam supponere promptitudinem volun- tatis a natura inditam*: imo etiam subdit, *vo- luntatem esse velut auxilium a natura inditum.* Sed priora verba similia sunt aliis Augustini verbis: *Posse habere fidem naturæ est hominum; habere autem gratiæ est fidelium.* Nam illa promptitudo, vel nihil aliud est, quam capaci- tas ipsa voluntatis, quæ ab ipsa voluntate non distinguitur, ideoque a natura indicat di- citur: licet, quatenus respectu gratiæ est ad formam non debitam et superioris ordinis, di- catur proprie obediencialis. Vel ad summum, illa promptitudo dicitur propter inclinationem naturalem voluntatis ad bonum honestum, quæ ostendit naturalem rectitudinem ejus, quam gratia per se supponit, quamvis in ho- mine lapsa existat impedita vitio peccati ori- ginalis. In altera vero locutione, voluntas di- citur *auxilium* ratione suæ libertatis, sine qua divina gratia non perficit in nobis opera, qui- bus sanctificamur. Unde loquendo de voluntate actuali, expresse dicit idem auctor eodem lo- co. *Si ad salutem perficitur, non posse inchoari aut perfici, nisi per gratiam*: loquendo vero de ipsa potentia voluntatis, dicit esse instru-

mentum divinæ gratiæ ad supernaturales operationes.

20. Tandem ponderari hic solet, quod hi Patres simpliciter, et absolute loquentes multum tribuunt libero arbitrio, et gratiam fere silentio prætereunt. Quomodo potest in favorem Massiliensium citari Clemens Alex., lib. 5, Strom., a principio, et Damascenus, lib. 2, cap. 26, imo et Augustinus, 3. lib., de lib. Arbitr. Ad quod ipse respondet 1, Retractationum, cap. 8, tacuisse tunc, sed non exclusisse, quia tunc solum de illa re disputabatur. Unde etiam Faustus, lib. 1, de libro Arbitr., cap. 6. *Cum* (inquit) *sine alio dicitur, tacetur alterum, non unum negatur, secundum regulam, quam Antistes Augustinus insinuat.* Illi ergo Patres tunc aut contra hæreticos disputabant, præcipue contra Manichæos, aut reprehendebant hominum negligentiam: et ideo sæpius libertatem commemorant: quamvis aliis locis gratiam non omittant.

21. Addo insuper, Chrysostomum in homilia quadam de Adam et Eva, ex professo docuisse totam doctrinam de gratia, adeo ut multi suspicentur, quamdam partem illius homiliæ potius Properi quam Chrysostomi. Et mihi etiam rem facit dubium: quod in epistola Cœlestini sæpe citata, tota illa pars ad litteram transcripta est. Alii vero existimant, Chrysostomum jam in fine vitæ audivisse rumores de errore Pelagii: et ideo clarius declarasse mentem suam; Cœlestinum autem verba ejus usurpasse, quod credere, vetat nihil, quamvis res dubia sit.

CAPUT IX.

CONTRA RESOLUTIONEM SUPERIOREM OBJECTIO PROPONITUR.

1. Contra dicta in superiori capite, et in favorem tum scholasticorum, tum etiam Massiliensium, objicci potest axioma illud ex Paulo sumptum, *Deus vult omnes homines salvos fieri.* Ex illo enim colligitur, Deum esse paratum ad dandam gratiam suam, vel illustrationem omni homini non ponenti impedimentum: et consequenter eam dare omni homini, qui eo modo, quo potest, bene utitur sua libertate et ratione. Ergo qui nulla gratia præventus est, si faciat bene prout potest, obtinebit a Deo gratiam: ergo saltem dispositive, vel meritorie de congruo primum auxilium comparabit, et medio illo obtinere poterit reliquos omnes prædestinationis effectus: ergo non repugnat dari aliquam causam totius prædestinationis

ex parte effectuum ejus, fundatam in actu pure naturali, et moraliter bono.

2. Assumptum probatur, quia omnis homo adultus (de hoc enim solum agimus) quamdiu hic vivit, habet in potestate sua salvari, ut de reprobis etiam in libro quarto ostendimus: non potest autem habere hoc in sua potestate, nisi medio aliquo usu suæ libertatis: ergo si non est aliqua gratia præventus, necesse est, ut illa potestas fundetur in actu bono, qui tali homini possibilis sit: non est autem illi possibilis, nisi ille, quem exercere potest per vires naturæ: ergo ille erit sufficiens dispositio, et præparatio, ut a Deo obtineat prævenientem gratiam. Et confirmatur, quia sicut gratia supponit naturam, et dicit intrinsecam habitudinem ad illam (nam gratia perfectio est naturæ) ita prima gratia quæ nullam priorem supponit, debet esse contenta (ut sic dicam) illa dispositione morali, quam natura suis viribus potest elicere. Quia majorem postulare, injustum esset, nam esset petere ab homine id, quod impossibile est. Et illam dispositionem pro nihilo ducere, non videtur rationabile, nec divinæ providentiæ consentaneum: quia quo homo est infirmior, et debilius, si secundum illas vires, quas habet, faciat quod potest, pertinet ad providentiam auctoris gratiæ illud aestimare (ut sic dicam) eique homini gratiam conferre, saltem inchoando in illo opus gratiæ. Nam hoc providentiæ genus videtur debitum homini elevato ad supernaturalem finem: quia secundum illum statum non potest aliter tendere in illum.

3. Ad hanc objectionem quidam existimant, responderi non posse, nisi dicendo hominem sine auxilio gratiæ nihil posse facere per solam rationem naturalem, et liberum arbitrium, quod peccatum non sit; ex hoc autem principio facile solvi objectionem, quia vel homo est præventus gratia aliqua, vel nulla: si aliqua, jam illa est prædestinationis effectus, et sic operatio ex illa procedens non poterit esse causa omnium effectuum prædestinationis; si vero nulla gratia præventus est, quidquid sua libertate faciat, erit peccatum, et consequenter potius impedit gratiam, et prædestinationis effectus, quam juvabit.

4. Et hanc responsionem supponere videntur illi theologi, axioma illud, *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam*, intelligendum esse putant de homine prævento per gratiam, et illa bene utente, prout potest: nam si præventus non sit, quidquid per se conetur, potius impedit gratiam. Illud autem axioma

ita exponit D. Thomas 1, 2, quest. 109, art. 6, ad 2, ubi D. Thomas loquitur de præparatione hominis ad gratiam habitualemente suscipiendam. Et de hac gratia intelligendo axioma illud, dicit consequenter, debere intelligi de homine faciente quod in se est per præveniens auxilium gratiæ. Tamen, quæst. 112, art. 2, loquendo de præparatione ad primum gratiæ auxilium, dicit nullam gratiam infallibiliter dari homini, quatenus per suum liberum arbitrium facit quod in se est, sed juxta motionem et intentionem Dei. Sequuntur hanc opinionem Cajetanus et Conradus ibi, et Soto, libr. 2, de Natur. et grat., cap. 3, in fine, et Capreolus in 2, dist. 28, quæst. unic., artic. 1, cap. 2. Ferrarius 3, contra Gent., c. 159, Bonaventura 3, d. 28, artic. 2, quæst. 1, ubi prius declarat quid intelligat per gratiam gratis datam, videlicet non tantum illas, quas numerat Apostolus 1, Cor. 12, sed quidquid superaddit naturalibus, adjuvans aliquo modo, et præparans voluntatem ad habitum, vel usum gratiæ. Et deinde in solut., ad 3., exponit illud axioma de faciente quod in se est, per gratiam gratis datam, et aliter putat non esse verum. Gregorius 1, d. 41. Marsilius 1, q. 41, art. 2, conclusionem 4, et in 2. q. 28, art. 3 et 4. Antoninus, 4. p., tit. 9, c. 5, § 4. Citantur etiam Alensis, 3 p. q., 69, memb. 5, art. 3, Gerson, Alphab. 24, lit. M. et Altisiodorensis, lib. 3, Sum., tract. 2, c. 1. Sed de horum sententia infra dicam.

5. *Dicta responsio fulcitur amplius.* — Postestque hæc responsio confirmari, quia, nisi ita repellatur objectio facta, duo errores in illo continentur. Unus est, quod liberum arbitrium per se ipsum possit facere, quod necesse est ad videndum honeste, absolute et simpliciter: alius est, quod liberum arbitrium suis solis viribus naturalibus ita se præparare possit ad gratiam, ut illam infallibiliter a Deo obtineat. De primo constat, quia in hoc sensu necessario sumendum est, cum dicitur homo posse facere, quod in se est: nam agere, quod in se est ad peccandum sine dubio potest, blasphemum tamen esse dicere, sic agenti quod in se est, Deum dare gratiam suam: intelligitur ergo de agente quod in se est ad honeste vivendum. At vero dicere, posse hominem per liberum arbitrium honestam, et innocentem vitam agere, Pelagianum est, ergo. Nec dici potest, hoc non affirmari in illo axioma, sed tantum veluti conditionate dici, si homo faciat, quod

in se est consecuturum gratiam, conditionalem autem nihil ponere in esse. Non (inquam) hoc dici potest, quia non est ad mentem doctorum, nec deservit ille sensus fini intento, nimirum ut ostendatur, non esse impossibile homini nondum per gratiam prævento gratiam obtinere: ergo supponitur id tanquam possibile et factibile ab homine per vires liberi arbitrii. Et hinc sequitur alter error, nimirum, quod hujusmodi operatio creditur sufficiens, et infallibilis dispositio ad consequendam gratiam, quia hoc est, quod in illo axioma directe affirmatur. Interrogo enim, an illa operatio supernaturalis sit, et sic Pelagianum est dicere, illam fieri per solas vires liberi arbitrii: vel tantum naturalis: et sic Semipelagianum est dicere, illam esse sufficientem dispositionem ab obtinendam gratiam.

6. Ad objectionem ergo respondebunt hi auctores consequenter, in homine prædestinato nullum esse opus morale bonum, quod non sit ex prædestinatione, et ideo non posse esse causam totius prædestinationis. Supponunt autem idem auctores adæquatum prædestinationis effectum in hac vita esse gratiam, ideoque concludunt, tale opus non posse esse nisi ex gratia. Hæc autem gratia, in prædestinato est prædestinationis effectus: in reprobo vero, si faciat tale opus, etiam erit ex gratia, quamvis in eo non sit prædestinationis effectus. Cum autem inquiratur, quomodo sit in potestate hominis hanc habere gratiam, respondent, quia Deus paratus est ad illam omnibus dandam: et hoc probari tantum ex verbis Pauli. *Deus vult omnes homines salvos fieri.*

CAPUT X.

TRACTANTUR TRES MODI ASSERENDI BONUM OPUS MORALE, QUOD NON POSSIT ESSE NISI EX PRÆDESTINATIONE, SEU GRATIA.

1. Disputant theologi ex professo in materia de gratia, an possit homo sine auxilio gratiæ et per vires liberi arbitrii facere aliquod opus morale, honestum simpliciter, id est, ex objecto, et circumstantiis. Non potuimus tamen effigere, quin hoc loco exacte illud principium examinemus: quia nonnulli hoc tempore docuisse videntur, esse tam necessariam connexionem inter prædestinationem gratuitam, et necessitatem gratiæ ad omne tale opus, ut non possit defendi, prædestinationem non habere causam ex parte nostra quoad collectionem suorum effectuum, nisi simul defendamus